

*És minden lágyan ellebeg...:
In honorem Jankovics József*

*És minden lágyan ellebeg...:
In honorem Jankovics József*

M^{odius}
H^{odiernus} 15

M^{od}_{us}
A^{di}_{ern}^{us} 15

*A nyíregyházi Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület
könyvsorozata*

A sorozat szerkesztője:

Merces István

*És minden lágyan ellebeg...:
In honorem Jankovics József*

*Mod^{us}
Hodi^{ernus} 15*

Nyíregyháza – Eger, 2026

Az előszót írta:

MONOK István

A kötetet szerkesztette:

PINTÉR Márta Zsuzsanna

MERCS István

A címlapon:

.Jankovics József előadást tart

Vaja – Vay Ádám Kastély, 2011. április 08.

© Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület, Nyíregyháza

© Líceum Kiadó, Eger

© Szerzők

ISSN: 2060-2324

ISBN: 978-615-5971-07-5

Támogatta:

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger

Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület, Nyíregyháza

Kiadta:

Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület, Nyíregyháza

Líceum Kiadó, Eger

Nyíregyháza – Eger, 2026

Tartalomjegyzék

...ahogy a saját értékrendünk diktálja: Előszó a Jankovics Józsefre emlékező írásokhoz (MONOK István) 7

A végek tisztelete – szerkesztői előszó (MERCUS István) 15

JANKOVICS JÓZSEF IRODALMI KAPCSOLATRENDSZERÉRŐL

„Seregélyestől a Ménesi útig” – életútinterjú Jankovics Józseffel (SZONDI György) 22

ÁCS PÁL, SZÉKELY Júlia

Egy elhidegülő kapcsolat története: Jankovics József és Kovács Sándor Iván 44

JANKOVICS Boglárka, JANKOVICS Petra, SCHILLER Erzsébet

Dedikációk Jankovics József könyvtárában 65

In honorem JANKOVICS JÓZSEF

POLGÁR Anikó

„Szűk nyelve van papíros-követnek”: Ovidius Heroidái Gyöngyösi István fordításában 90

KŐSZEGHY Péter

A Chariclia és az Új életre hozott Chariclia 98

MÉSZÁROS Kálmán

A Murányi Vénusz „síron túli kalandja”?: Egy történelmi tévedés nyomában 130

Csörsz Rumen István

Jankovich Miklós kedves költői: Gyöngyösi István, Ányos Pál és Ráday Gedeon 142

SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza

Gyarmati Balassa Ferenc (1535–1554) tragikusan megszakadt peregrinációja 153

TÓTH Gergely	
<i>Adalékok Bél Mátyás peregrinációjához</i>	163
VÉGH Balázs Béla	
<i>Michael Weiss brassói szász városbíró élete és halála</i>	180
NAGY Levente	
<i>Miért akarták Bethlen Miklóst felakasztatni a császári hadvezérek?: Bethlen Miklós és Giambattista Vico Carafa-életrajza</i>	191
MERCS István	
<i>A késő barokk katolikus prédikációirodalom pólusai: Előljáróban a készülő áttekintéshez</i>	205
PINTÉR Márta Zsuzsanna	
<i>Mitológiai témák a XVII. századi erdélyi színjátékokban: Felvinczi György és a Comico-Tragoedia</i>	219
EGYED Emese	
<i>Argenisi versek</i>	234
BENE Sándor	
<i>Fútól fáig, váltságtól vadsáig: Kazinczy Ferenc Zrínyi-olvasata</i>	247
SZÖRÉNYI László	
<i>Nem lehet elég korán kezdeni</i>	262
CSEHY Zoltán	
<i>„Micsoda szemenszedett beszéd ez?!”: Közelítések Esterházy Péter Daisyjéhez</i>	272
Képtár (összeállította: MERCS István)	280
Névmutató (összeállította: EDELÉNYI Márta)	297
A kötet szerzői	314
Table of contents	320
A sorozat kötetei	322

Csörsz Rumen István

*Jankovich Miklós kedves költői:
Gyöngyösi István, Ányos Pál és Ráday Gedeon*

„[...] én ezt azt az embert csak szeretem és csodálom,
biztos neki is voltak személyes hibái,
de amit a dokumentumgyűjtéssel
és a művészettörténeti gyűjtésével csinált,
az maga a csoda,
hogy ennyi mindenre figyelt,
s főleg, hogy a pénzét sem kímélte [...]”
Jankovics József – Jankovich Miklósról
(email, 2020. január 7.)

Jankovich Miklós (1772–1846) a magyar műgyűjtés és könyvtörténet legendás alakja volt. Élete nagy részét nemzetközi hírű magánmúzeuma és könyvtára gyarapításával töltötte, 1832-től a Nemzeti Múzeumnak engedte át első gyűjteményét (a feltételezhető érték alig egyharmadáért), de egészen haláláig vásárolt írott dokumentumokat, ezeket 1852 után árverésre bocsátották, részben megcsonkulva. Hajdani gyűjteményének legszebb darabjai ma az Országos Széchényi Könyvtárban, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Informatikai Központban, a Nemzeti Múzeumban, a Nemzeti Galériában, a Szépművészeti Múzeumban, az esztergomi Keresztény Múzeumban és másutt kutathatók. Jankovich Miklós a régi magyar irodalom számos olyan, pótolhatatlan forrását mentette meg az utókornak, hogy bele se szabad gondolnunk, mi lett volna nélküle ezekkel, ismerhetnének-e a tartalmukat.

Jankovich (ld. *Képtár* 9. kép) már kamasz fiúként szinte minden energiáját az olvasásra és tanulásra fordította. Ebben kiváló mesterek segítettek iskolai és családi keretek között is, főként Cornides Dániel és Kovachich Márton György. Pozsonyi jogi tanulmányai után visszatért Pestre, s 1792-ben egyike volt azoknak az ifjú értelmiségieknek, akik Pesti Magyar Társaság néven tervezték kibontakoztatni irodalmi ambícióikat.¹ Közös törekvéseiket egyetlen kis kötet örökölte meg ebben az évben,

¹ KROMPECHER Bertalan, *Jankovich Miklós irodalmi törekvései*, Bp., Eggenberger-féle Könyvkereskedés, 1931, 6–7.; vö. FEHÉR Katalin, *18. századi irodalmi diáktársaságaink és a sajtó*, MKsz CXVI (2000), 378–389.

a Hazához és Szabolcs vármegye nemesiéhez szóló ajánlással, utóbbiak kétszáz rénes forinttal támogatták a társaságot. Jankovich és Horváth János (1769–1835), a leendő székesfehérvári püspök később is kapcsolatban állt.² A kötet többi szerzője: Cziráky Antal (1772–1852), egyben a társaság elnöke;³ Ürményi Maximilián [Miksa] (1775–1836), Simonyi Pál (1764–1835),⁴ ifj. Bessenyei György (?–?), Paukovits Márton (?–?), Csepcsányi Gábor (1775–1841), Károlyi Ferenc (?–?), Bátorfi Dániel (?–?), Káts (Bukovetz) István (?–1812), Sági Károly (?–?) és néhány névrejtett író.

A kötet elmélkedő írásai között alkalmi versek sorakoznak, köztük a szerkesztése idején, 1792 februárjában elhunyt II. Lipót császár emlékére.⁵ Meglehet, hogy épp a Ferenc-korszak kedvezőtlenebb légköre, társas kultúrát és önszerveződést hátráltató Habsburg politikája állta útját az ígéretes társaság működésének. A tagok későbbi kapcsolataival érdemes volna bővebben foglalkozni, mivel többségük egyházi és világi, közéleti pályán mozgott, tanárok, megyei tisztviselők, papok lettek.

A' Pesti Magyar Társaság kiadásainak Első Darabjának (Pest, Trattner Mátyás, 1792) különlegessége, hogy több kis verset közölt benne Jankovich Miklós, akinek egyéb, saját irodalmi alkotásáról nincs tudomásunk, gazdag életműve ellenére sem. Mivel későbbi nyilatkozatai arra utalnak, hogy a versekben megszólított magyar költők művei egész életében kedves olvasmányai közé tartoztak, érdemes újra elolvasnunk ezeket. Noha nem kiemelkedő alkotások, de nem közömbösek Jankovich egész életművét és a régebbi irodalom egykorú recepcióját tekintve sem.

1. Gyöngyösi István

GYÖNGYÖSI ISTVÁNROL.

MINAP GÖNGYÖSINEK emlékezetéről.

Midőn gondolkodnék koporsó verséről;

Ime' meg szólítja Apolló engemet,

Kémelleném úgy mond e' fel tételemet,

² Horváth egy korai szolgálati helyét, a szőlősgyörki plébánosi kinevezését is a Jankovich családnak köszönhette.

³ A Jankovich-hagyatékban két levele is fennmaradt.

⁴ Horváth Jánossal annak székesfehérvári korszakában is bizonyosan kapcsolatban állt.

⁵ Ifj. Bessenyei György és G. N. Zsigmond versei, uo., 109–112. Előbbi nem rokona a testőrírónak, Szinyeyi szerint Belezna Miklós udvari református lelkésze, budai származású, életrajzi adatai nem ismertek, de 1795-ben is publikált József nádor tiszteletére egy alkalmi verset.

Mint hogy az holtakat illy versek illetik,
GYÖNGYÖSI pediglen él, és tiszteltetik.

Irta

JANKOVITS MIKLÓS⁶

Gyöngyösi István a legtöbbet olvasott és legtöbbször újra kiadott régi alkotók közé tartozott a XVIII–XIX. században. Főként a részben átdolgozásokat sejtető ponyvakiadások nyomán maradt közkinccs a Gyöngyösi-életmű, de más kultikus gesztusok is segítették a kánonban maradáást. Kérdés, hogy mindenki tudta-e, hogy Gyöngyösi a szerzőjük. Például Jankovich 1788-as olvasmánylistáján (ami 16 éves diákra nézvést igen imponáló!) nem Gyöngyösi művei között szerepel a *Csalárd Cupido*, hanem a C betűnél, szerző nélkül, akárcsak a *Florentina* az F-nél.

Cupidonak tsalárd kegyetlenséget meg esmérő in 8° Budán⁷
[...]

Florentina' és *Philostenes* ritka szereteteknek történeti in 8^{o8}

Gyöngyösi nevénel, a G betűs listarészben az alábbiakat találjuk:

Gyöngyösi Istvan uj életre hozatott Chariclia, in 8°, Budán, 1733.

– – – Kemény János Erdélyi fejedelemnek vitézül le tett életének emlékezete in 8° Budan

– – – Marsal társa<'>lkodo Murányi Vénus in 8° Budán.⁹

A listán jellemzően budai kiadások szerepelnek, bár a gyűjtő személyes könyvtárában lévő példányokat egyelőre nem tudjuk azonosítani.¹⁰ Az életműből ekkor már csak a *Palinodia* (*Kesergő nimfa*), a *Thököly Imre és Zrínyi Ilona házassága*, a *Cuma városában épített Dedalus temploma* és a *Rózsakoszorú* nem volt ismert Jankovich előtt, de később ezeket is olvashatta. Annál inkább, mivel a Thököly–Zrínyi-epithalamion kéziratát épp ő őrizte meg (jelenleg: OSZK Kézirattár Fol. Hung. 154). Ács Pál összefoglalása szerint a kézitről már Ráday Gedeon is tudott,

⁶ *A Pesti Magyar Társaság...*, i. m., lapszám nélkül (a Bevezető után). A tartalomjegyzékben: *Gyöngyösy Istvánról* címmel.

⁷ OSZK Kézirattár Fol. Hung. 677, 3a.

⁸ Uo., 4b.

⁹ Uo., 5a.

¹⁰ A *Csalárd Cupido* egyik kézírata bizonyíthatóan az övé volt, korábban Dugonics Andrásé, majd Beniczky Miklóse: OSZK Kt. Quart. Hung. 186.

el is küldte Marosvásárhelyre Kovásznai Sándornak, aki Gyöngyösi-művek kiadását tervezte. A kézirat ekkor egy időre eltűnt, majd 1806-ban már Jankovich birtokában bukkan fel, talán Zichy Károlyon vagy másón keresztül jutott hozzá, s az ifjú joghallgató, Horvát István segítségét kérte az azonosításban.¹¹ Később a kiadását is tervezte – Kultsár István egy kis híradást is közölt róla¹² –, de erre nem került sor.

Megjegyzésre méltó, hogy a következő emlékvers posztumusz címmzettje, Ányos Pál maga is írt verset Gyöngyösi Istvánról. Polgár Anikó kitűnő tanulmánya egyértelművé teszi, hogy Ovidius *Heroidáinak* fordításakor is használta, sőt korrigálta a nagy költőelőd fordítását.¹³

Gyöngyösi István XVIII. század végi kultusza még sok kérdést felvet. A csetneki temetőben látható emlékoszlop például kifejezetten e korszak ízlését tükrözi, s nem tudjuk pontosan, ki kezdeményezte a felállítását (a felirat már nem volt kibetűzhető a 2003-as újrafelfedezés idején). Mindenesetre Jankovichnak még akár erről is lehetett tudomása, a költemény „koporsóversről gondolkodó” helyzete talán egy konkrét emlékező eseményre, iskolai vagy hivatalos felhívásra utal. Később arról is értesülhetett – például barátjától, Kultsár Istvántól –, hogy 1817. február 12-én, a Helikoni Ünneppel egyidejűleg Keszthelyen Festetics György vendégei madárberkenye-fákat ültettek a legnagyobb magyar írók emlékére: az egyiket Gyöngyösi Istvánnak ajánlották.¹⁴ Végül egy szinte egykorú,

¹¹ Ács Pál, *Zichy–Jankovich-kézirat = Jankovich Miklós (1772–1846) gyűjteményei: Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában 2002. november 28.–2003. február 16.*, főszerk. Mikó Árpád, Bp., Magyar Nemzeti Galéria, 2002 (A Magyar Nemzeti Galéria Kiadványai, 2002/1), 229. sz., 244–245.

¹² GYÖNGYÖSI ISTVÁNNAK újonnan feltalált versei, Hazai Tudósítások, 1806. július 9., 25. Három versszak közlésével. Ismerteti: JANKOVICS József; *Gyöngyösi restitutus = Gyöngyösi István, Thököly Imre és Zrínyi Ilona házassága: Palidónia*, s. a. r. JANKOVICS József, NYERGES Judit, utószó JANKOVICS József, Bp., Balassi, 2000 (Régi Magyar Könyvtár, Források, 11), 129–157, itt: 143.

¹³ POLGÁR ANIKÓ, „Ládd, mely nyughatatlan dolog a szerelem!": Gyöngyösi István és Ányos Pál heroida-fordításai = „Édes érzékenység": *Tanulmányok Ányos Pálról*, szerk. PINTÉR Márta Zsuzsanna (Bp. – Veszprém: Gondolat – Pannon egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, 2014), 190–203.

¹⁴ „Délután a' Gyeorgyikonnak Fás-füvész kertjében, egy kellemetes tájon, a' jelen lévő magyar Poéták; Ts. Kisfaludy Sándor, Börsönyi Dániel, és Horváth Ádám Urak és T. Takáts Judith kisasszony ama nagy emlékezetű Gyöngyösi István, régibb Poétáknak tiszteletére és emlékezetére egy Berkenye fát ültettek, 's kétfelől melléje olly déli tartománybéli fákat, mellyek ritkaságokra, és gyümöltseiknek szépségére nézve igen nevezetesek." Hazai s Külföldi Tudósítások, 1817. február 26., 131.

1811-es nyilatkozat magától Jankovichtól, aki úgy ítéli, a magyar költészet legnagyobbjainak éppoly jogos a classicus jelző, mint Shakespeare-nek, Miltonnak, Petrarcanak vagy Tassónak: „Úgy mi is Magyarok Anyai Nyelvünk kellemetesebb, és felségesebb pontra lett felemeltetéséért Gyöngyösi Istvánt, Faludit, Virágot, Kazinczit, és a’ szivre ható lánggal kevitő Magyar Anacreont Kis-Faludit, nem különben, tsak ssembetünő [!] rövidségeikkel az érdemlett Classicus nevezettől megfosztanánk.”¹⁵

A felsorolt írók közül kettővel – Kazinczyval és Virág Benedekkel – személyes kapcsolatban is állt. Mivel klasszikusnak nevezte őket egy nyomtatott kiadványban, ez határozottan kánonformáló szándékot sejtet, jóllehet Kazinczy éppúgy belefért Jankovich ízlésébe, mint a dunántúliak. A legrégebbi közöttük mindenképp a halhatatlan Gyöngyösi.

2. Ányos Pál

DÍTSÓÚLT
ÁNYOSNAK
VÍZI BETEGSÉGBEN
TÖRTÉNT HALÁLÁRÓL.

Az az *Kalliope!* a’ kedves ÁNYOSOM,
A’ tied, egyszersmind és az én ÁNYOSOM.
Az, mondám, a’ kinek tavasz idejében
Kellete el halni vizek örvényében:
Nem mellyeket kóstolt szentelt forrásodból,
Mellyeket tsurgattál Pegaz rúgásából,
Sem mellyekkel dagad folyók tsatornája,
Vagy felyül haladott partoknak a’ tája;
De ama’ vizekben, mellyeket kegyetlen
És durva nyavalya gyűjtött kéméletlen.
A’ midőn az Holdnak homály sugáránál
Pengette bús lantját szíve fájdalmánál.
Így vesze el nékem az az én ÁNYOSOM
A’ tied egyszersmind, és az én ÁNYOSOM!
Sirassuk meg tehát ötet *Kalliope*
Siratom én, te is, méltán *Kalliope*,

¹⁵ Cajus SALLUSTIUS CRISPUS SZENT-GYÖRGYI Gellérd’ magyarázásával, előrebotsátotta bévezetését a classicusok ismeretébe JANKOWICH Miklós, Budán, Nyomtat. a’ Magyar Királyi Univerzitas’ betűivel, 1811, 11.

Hogy a' ki el veszett testi víz árjával,
Tartsuk meg le tsordúlt könnyeink árjával,
Hogy víz által a' víz meg győzethessen,
'S ditsőült ÁNYOSUNK életben lehessen,
Így a' ki el veszett néked is, és nékem
Fenn marad örökké neked úgy mint nékem.

Írta

JANKOVITS MIKLÓS.¹⁶

Az azonos rím��t ne tekintsük hibának: a régi poétikakönyvek megengedik a monorímet, főleg egy-egy kivételes esetben, például szokatlan tulajdonneveknél (amilyennek az *Ányosunk* és a *Kalliope* minősül, de alkalmilag az *árjával* is). A vers kissé eufemisztikusan írja körül a szakrális vizek viszonyát Ányos halálos vízkórságához. A „tavasz idejében” nem az évszakra értendő (Ányos 1784. szeptember 5-én hunyt el), hanem a költő ifjúságára utal. A Holdnak éneklő panaszos poéta képét Ányos legismertebb verséből kölcsönzi: *Egy bóldogtalannak panasszai a halavány Holdnál*.

Ányos e nemzedék számára a fiatalon kihunyt tehetség, a magyar poézis lehetséges megújítója volt. Nem véletlen, hogy a kötet másutt is visszatér a költő idő előtti, felfoghatatlan halálára. Részben Ányosról szól, s tőle kölcsönzött mottóval kezdődik Jankovichénál néhány lappal korábban Horváth János költeménye is. Mivel a kötet nehezen hozzáférhető, a verset itt is közreadom.

A' TÁRSASÁG'
ÖRÖM ÜNNEPÉRE

*Meg nyílik az Ünnep, látom méltóságát
Latom Magyarimnak régi buzgóságát.*

ÁNYÓS PÁL

MELLY különös érzés fogja el szívemet,
Melly kedves hangzatok élesztik fületem,
Hát vissza tér è még Hazánk boldogsága,
Fel kél è még egyszer MÁTYÁS Királysága?
Úgy van; Minervának hallom zengéseit,
Ki el hagyván Pindus, 's Parnaszus hegyeit,
El hozta Múzsáit Dunának partyára,

¹⁶ Uo., 150.

Hogy temjént füstöllyünk szentelt oltárára.
'S hogy le kötelezzen örök szerelmére,
Ma adgya áldását Ifjaink szívére.
Oh Magyar, ki örvendsz e' boldogságodnak,
Hogy adod jeleit hév indulatodnak!
Hol emelsz oszlopot emlékezetére,
Hogy onokádnak is bé hasson szívére.
Ah hallom Hazámnak öröm kiáltásit,
Hallom Ifjainknak sűrű sohajtásit:
Látom, mint ég benne Hazájok szerelme,
Mint ébreszti őket ügyünknek védelme;
Kik hogy élhessenek édes Hazájoknak,
Ditsó követői légyenek Attyoknak;
Egyik ki száll Mársnak véres mezejére,
'S ott arat koszorút Laurusból fejére;
Másik tudományt szed Pallás oltáráról
'S vígan emlékezik Áttila kardgyáról (*),¹⁷
Így jött rég Róma is Áthénás elébe,
Melly nemes vért öntvén Ifjai erébe;
Kívül fegyverével rakott test halmokat,
Belől a' Múzsáknak emelt oszlopokat.
Így későbbén Mátyás fel ülven székére,
Zöld borostyánt kötött Budának bértzére;
Ki úzte vadságát Árpád fiainak,
Hogy széket adgyanak Pindus Leányinak.
Vígadtál, oh Magyar, Hazád boldogságán,
De ki tsudálkozhat szíved búzgóságán?
Nem láthattál Moháts véres mezejére,
Nem Második LAJOS szomorú estére,
Látszattak származni jó következesek,

¹⁷ [Jegyzet:] (*) Tudgyuk a' Historiákból, hogy a' régi Magyarok, vagy is inkább Hunnusk hadakozó Férfiak lévén, valamint Mársot, úgy annak kardgyát is nagy tiszteletben tartották, mely kard egykor, (mi módon nem tudatik) el veszett, és sok száz esztendőkön meg nem találtatott; míg Attila idejében történt, hogy a' legelön egy tehen sántítana, sőt vért is folytatna lábából: ezt látván a' Pásztor, 's kívánván okát ki tanulni a' vér tseppeken arra felé indult, honnan a' tehen jött, és találta a' fű között egy kardot, mely a' Márs kardgyának esmértetett. Ezzel meg ajándékozatván Attila, olly reménységgel ketsegte magát, hogy általa az egész Világot birodalma alá hajtya; melly nagy szándékát mindazonáltal a' váratlan halál meg akadályoztatta.

De ellene álltak az örök végzések!
El jött, mint éhes Sas Szolimán Népével,
Ki meg rontván Lajost kitsiny seregével;
Fel dúlta kardal nyertt örökségeinket,
Vérünkkel festette kövér mezeinket!
Ki önté haragját Múzsák Templomára,
'S Laurus helyett Tziprust vont Buda falára.
De mért emlegeted Múzsám már ezeket,
Mért ejtesz szívünkön újra több sebeket,
Im fel jött már Titán nagyobb fényességgel,
Látszik, hogy van ő is hozzánk kegyességgel;
Minerva vissza jö kilentz Szúzeivel,
És már társolkodik ZABOLTS véreivel. –
Látom, mint mosolyog Gyöngyösi sírhalma,
Hogy vagyon Nyelvének még számos oltalma;
ÁNYOS Pál vissza jö Élis mezejéről,
'S újra borostyánt szed Parnaszszus hegyéről;
ORTZI, ZRINY, KOHÁRI el hagyják sírjokat,
'S énekre késztetik őszült Múzsájokat.
Nemes Ifiúság Hazánk fényessége,
El jött Nemzetednek rég várt ditsósége:
Repül már a' gyors hír sebesen szárnyain,
Hordozza nevedet Világ határain,
El futtya Országok szélét, 's hoszaságát,
Eszközli nevednek halhatatlanságát;
Már élünk! Tsak folytasd fel tett szándékokat
Terjeszd fényességed, ditsóítsd Honnyodat;
Hogy, midőn életed jutott határára,
Mondhassad, hogy voltál Hazádnak javára.

Irta
HORVÁTH JÁNOS¹⁸

Horváth verse is említi Gyöngyösi sírhalmát, s ő éppúgy rájátszik Ányosnak Gyöngyösi emlékére írt versére. Míg azonban Jankovich költeménye a monorímek miatt leginkább siratóéneknek, antik mintákat követő lamentációnak tűnik, addig Horváth verse egy hazafias buzdítással

¹⁸ Uo., 79–81. A behúzásokat eredetileg az oldaltörések szerint rendezte el a szedő, ezért vannak páros és egyes tömbök az átírásban.

kovácsolja az egykorú, magyar nyelvet oltalmazó-pallérozó benyomásait, megnyugtatva Ányost és más elhunyt magyar költőket az el nem tékozolt örökség felől. Az alaptextusként idézett Ányos-vers *A szép tudományoknak áldozott versek* egyik részlete.

Jankovich kéziratos hagyatékában – a vegyes gyűjtemények útján, közköltészetként terjedő Ányos-másolatok mellett – felbukkan egy autográf prédikáció is 1778-ból.¹⁹ Hogy mikor és kitől vásárolta, nem tudjuk, de egyértelműen jelzi: tisztában volt a nagy költőelőd műveinek fontosságával.

3. Ráday Gedeon

Méltóságos Gróf Ráday Gedeon haláláról.

EL tűne RÁDAINK! Honnyunk meg fosztatott;
 Múzsák kebeléből már el ragadtatott!
 Árva Kasztáliák méltán sirathatták
 O Kín! hogy verseim úgy nem zokoghatták
 Mit tehetek immár? hogy nem áldozhatok
 Mert méltó verseket még nem ajánlhatok;
 Sem pedig érdemes szenteltt tetemére,
 Metzhetek egynéhány betűket kövére.
 Vajha Orfeusnak lantja zengésével
 Bírhatnék, élhetne első pengésével
 De ezeket Phoebus tőlem még [!] tagadá
 O kegyetlen végzés, eddig meg nem adá,
 Egyedül hát égő méttel tisztelhetem,
 Hajdani szokásként ha így éltethetem,
 Valóban egy lámpást gyújtok elejébe
 Melly örökké lángol szívem közepébe.

Irta

JANKOVITS MIKLÓS²⁰

Ráday Gedeon 1792. augusztus 6-án hunyt el, közvetlenül az előző dátuma, augusztus 18. előtt. Illőnek érezhették az ambíciózus, nemzeti irodalmi programot hirdető fiatalok, hogy a bevezető után rögtön róla emlékezzenek meg. Annál inkább, mert az ő működése valóban

¹⁹ OSZK Kt. Analekta 16. 81. r108299.

²⁰ *A Pesti Magyar Társaság... , i. m.*, lapszám nélkül (a Bevezető után).

kötődött Pesthez, illetve a péceli kastélyhoz. Valószínűleg az író szabadkőművességével is tisztában voltak, noha a társaság ifjabb tagjai életkoruknál fogva (20 évesek voltak ekkoriban) még nem kapcsolódhattak be a testvériségbe, amelyet hamarosan be is tiltottak. Az emlékező lámpás meggyújtása, akárcsak Orpheus hangsúlyos említése éppúgy utal *A nagyszívűséghez* címzett pesti páholyra, mint Kazinczy folyóiratára és szabadkőműves nevére. Jankovich Miklós kis emlékverse tehát közköltészetes mintái, kicsit iskolás frázisai ellenére pontosan illeszkedik az elhunyt Ráday Gedeon szellemi közegébe.

Ha ehhez hozzávesszük, hogy Ráday könyvhagyatékát is többször próbálták megvásárolni, Széchényi Ferentől József nádorig, s összeállítása sokban emlékeztetett Jankovich gyűjteményére, nem túlzás közvetlen hazai példaképei közé sorolnunk a Pécelen, visszavonultan élő Ráday Gedeont. Ennek ellenére még nincs adatunk személyes kapcsolatukról, noha Jankovich ekkoriban már bejáratos volt tanárai és a vezető human értelmiségiek könyvtáraiba, az említettekén kívül Pray Györggyel és a debreceni Kazay Sámuellel is levelezett. Ráday alakját közvetlen barátai (és pesti páholytársai), Kazinczy és később Pálóczi Horváth Ádám gyakran eszébe idézhették, a Ráday-könyvgyűjtemény katalógusan azonban nem volt nyilvános, ellentétben Jankovichéval, amelyet 1830-ban közzétett.²¹ Ha mégis megismerhette, talán a tematikus beosztásra is hathatott a nagy előd könyvtári rendje. Az pedig Jankovich Miklós hajdani, sok sajtóhírből ismerhető árengedményes gesztusával sejtet összefüggést, hogy a Ráday család 1861-ben a vételár felét elengedte a református egyháznak. Fentebb említettem továbbá a Gyöngyösi-kéziratot, amely áttelesen mégis összeköti a két könyvtáralapítót: Rádayt és Jankovichot.

Summary

Miklós Jankovich's favourite poets: István Gyöngyösi, Pál Ányos and Gedeon Ráday

Miklós Jankovich (1772–1846) was one of the greatest Hungarian art collectors. His former art and book collection is significant in the context of the Hungarian National Museum (and the later separated Hungarian National Library as well), the Library of the Hungarian Academy of Sciences and other institutes. He saved a lot of irreplaceable material

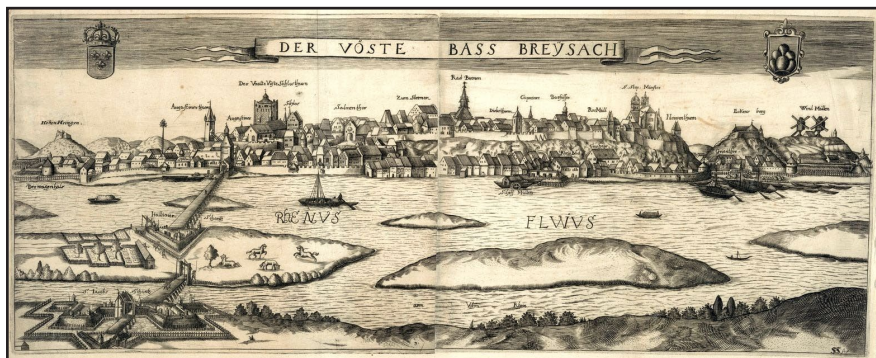
²¹ *Magyar hajdankor emlékeinek jeles gyűjteményét hazájának mély tisztelettel ajánlja* W[adasi] J[ANKOVICH] M[iklós], Pest: Petrózai Trattner J. M. és Károlyi István, 1830.

memories and textual sources for posterity, so the contemporary philological research activities are almost unimaginable without his basis of sources. He made his name memorable in the list of the greatest Hungarian culture mediators as the co-founder of the periodical *Tudományos Gyűjtemény* (*Scientific Collection*) in 1817 too. In his youth Jankovich was a member of the Pesti Magyar Társaság (Hungarian Society in Pest), and participated in the unique printed anthology of the society (1792) as well. In this book Jankovich's three memorial poems were published, which are about three important, earlier Hungarian writers: István Gyöngyösi, Pál Ányos and Gedeon Ráday. The paper explores the indirect effect of these poets on Jankovich's lifework, in addition to the re-publication and short analysis of the poems.

9. Jankovich Miklós (1772–1846),
a magyar műgyűjtés
és könyvtörténet legendás alakja

10. Balassa Ferenc barátjának,
Dudith Andrásnak időskori portréja

11. Balassa Ferenc temetőhelye: a Rajna-menti Breisach látképe 1697-ben

38. Csoportkép tevél
A *Nagy az Isten állatkertje* című konferencia résztvevői
– Nyíregyházi Állatpark, 2015. április 18.

39. Jankovics József előadást tart a *Sok dolog optikai kérdés: Politikai humor a magyar irodalomban* című konferencián, az asztalnál Szentmártoni Szabó Géza és Vadai István
– Vaja, Vay-kastély, 2015. november 13.

40. Jankovics József a Móricz-emlékérem átvételekor
 Bihari Albertné és Mercs István társaságában
 – Nyíregyháza, 2016. október 17.

42. Ételle-italra várva
 – Vaja, Vay-kastély, 2017. december 2.

„Ha belegondolunk, KSI-nek is Keserű hívta fel a figyelmét az első magyar útikönyv szerzőjére, Szepesi Csombor Mártonra, miként Jankovicsban nemcsak KSI, hanem Keserű is felismerte a peregrinus Bethlen Miklós ígéretes kutatóját. Nem túlzás azt mondani, hogy a két mester, Keserű és KSI vetekedtek egymással Jankovicsért.” (ÁCS Pál, SZÉKELY Júlia)

„...Gyöngyösi az esetek döntő többségében ront a szövegen. Nem közvetíti Czobor írásának érzékenységét, költőiségét, esetenként bonyolult, szinte minden magyar előzményt nélkülöző nyelvezetét, nem veszi át az egyedi versformát.” (KÓSZEGHY Péter)

„Az eperjesi vérengzés és a debreceni sarcoltatás megalapozták Carafa hírét Erdélyben is, ahol ugyan sokkal szelídebb módszereket alkalmazott, de azért (...) arról gondoskodott, hogy a tárgyalásra érkező erdélyi urakat Szeben főterén egy akasztott ember látványa fogadja.” (NAGY Levente)

„Csúzy praktizálásával és igehirdetésével a magyar barokk próza egyik lehetősége, de tovább már nem működtethető és nem írható végpontját jelölte ki. A XVIII. század elején megvalósuló ex cathedra hitképviseletet a század végére a markáns, de apológiába hajló hangnem váltja fel.” (MERCUS István)

„Kazinczy saját nyelvét és költői invencióját is mélyen áthatotta Zrínyi költői nyelve. A Syrena-kötet szövegén tett szerkesztői és textológiai beavatkozásai éppúgy sokat elárulnak erről, mint saját alkotásainak Zrínyi-imitációi. A költői invenció forrása sok esetben a textológusi munka volt, és ez fordítva is igaz: Kazinczy felvilágosult gondolatai, preromantikus költői nyelve olykor befolyásolták a textológusi munkáját.” (BENE Sándor)

„Ki volt akkor tehát az a személy, akinek tört címere mellett írta és fejezte be Arany János az eposzt?! Szerintem ez csak a Rákóczi-családra vonatkozhat, hiszen Aranyék Rákóczitól – természetesen I. Györgyre gondolok – kapták a nemességet, ám a Rákóczi-család utána valóban kihalt, mégpedig Rákóczi fiainak, Józsefnek és Györgynek, illetve György apácaként meghalt lányának elhunytával.” (SZÖRÉNYI László)

„Esterházy szubverzív műve alapvetően kérdőjelezte meg a nyelvhez, a szerzőséghez, a hatalmi pozícióhoz való viszonyt, leplezte le azokat a mechanizmusokat, melyek a torz hatalmi diskurzusok (beleérve az ideológiaiag erősen fertőzött irodalomtörténet-írást is) manipulatív gesztusait fétiszizálják.” (CSEHY Zoltán)

